

ارزیابی طرح‌های هادی روستایی استان کرمانشاه با استفاده از مدل SWOT

مصطفی شاهینی فر^{*۱}

۱. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور

DOI: 10.22034/mpsh.2022.365080.1024

تاریخ پذیرش:

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۰۶/۱۴

۱۴۰۱/۰۴/۰۶

چکیده

امروزه طرح‌های هادی روستایی یکی از مهم‌ترین ابزار مدیریت توسعه روستایی در ایران محسوب می‌شود که عمدتاً جنبه‌های کالبدی روستاها را مورد توجه قرار می‌دهد. این طرح‌ها با هدف فراهم کردن زمینه تجدید حیات و هدایت روستا به لحاظ ابعاد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی و با تأمین عدالت، امکانات و تسهیلات مناسب تلاش می‌کنند که رفاه نسبی را برای روستاییان فراهم آورند. هدف اصلی این پژوهش ارزیابی طرح‌های هادی روستایی در روستاهای استان کرمانشاه به منظور دخالت دادن هرچه بیشتر ساکنین در فرایند تهیه و اجرای طرح‌های روستایی است. البته شایان ذکر است که اهداف خرد و عملیاتی ذیل نیز مدنظر این تحقیق هستند: الف) شناسایی مکانیزم و فرایند موجود برنامه‌ریزی روستایی. ب) بررسی و تعیین عوامل مؤثر در بروز انحراف از طرح‌های روستایی. ج) تشخیص روش‌های مناسب به منظور دخالت هرچه بیشتر ساکنین در فرایند تهیه و اجرای طرح‌های هادی روستایی. سؤالات اصلی این پژوهش این است که عمده‌ترین عوامل مؤثر در تحقق‌پذیری اهداف و برنامه‌های طرح‌های هادی روستایی کدام است؟ و کدام‌یک از جنبه‌های زندگی روستایی (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، زیست محیطی) در هنگام مطالعه و اجرای طرح‌های هادی بیشتر مورد تأکید واقع شده است؟ روش کلی تحقیق در این پژوهش توصیفی-تحلیلی بوده و داده‌های مورد استفاده در آن عمدتاً از طریق میدانی و با استفاده از ابزار پرسش‌نامه به دست آمده است. از میان ۱۳۵۸ طرح‌های روستایی که در استان کرمانشاه تاکنون تهیه شده، در ۴۳۴ روستا طرح‌های هادی به اجرا درآمده است؛ بنابراین جامعه آماری در این تحقیق شامل روستاهایی است که طرح‌های هادی در آن‌ها اجرا شده و یا در حال اجرا هستند. در تحقیق حاضر تعداد ۱۹ روستا از ۴۳۴ روستایی که مراحل اجرایی طرح‌های هادی در آن‌ها از پیشرفت خوبی برخوردار بوده؛ به عنوان روستاهای نمونه مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. نمونه‌ها به صورت تصادفی انتخاب شده‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که طرح‌های هادی صرفاً در هدایت بعد فیزیکی - کالبدی و اصلاح معابر خلاصه شده است. در نهایت مشکلات طرح‌های هادی روستایی استان کرمانشاه در مرحله تهیه می‌توان به عدم مطالعه صحیح و عدم شناخت واقعی نیازها، استفاده از الگوهای شهری در طراحی‌ها، فقدان یا کمبود نیروی متخصص، عدم مشارکت مردم در زمان تهیه طرح و عدم توجه به کیفیت‌ها و تأکید بیش از اندازه به کمیت‌ها و در مرحله اجرا به فاصله زمانی بین تهیه تا اجرای طرح، کمی بودجه و عدم کافی بودن اعتبارات، عدم مشارکت مردم در اجرای طرح، فقدان مدیریت مناسب روستایی، ضعف در قوانین اجرایی، عدم ضمانت اجرایی طرح‌ها و عدم شناخت مردم از مراحل طرح‌های هادی اشاره کرد.

واژگان کلیدی: طرح‌های روستایی، استان کرمانشاه، مدل SWOT.

مقدمه

با وجود مهاجرت گسترده روستاییان به شهرها هنوز هم بیش از ۳۵ درصد از جمعیت کشور در مناطق روستایی زندگی می‌کنند. این گروه که تمامی محصولات زراعی و بخش قابل توجهی از تولیدات دامی را در اختیار کشور قرار می‌دهند، اغلب با تنگناهای متعدد بهداشتی، اجتماعی، اقتصادی، مسکن و ... روبرو بوده‌اند. این تنگناها در ابتدا و در آغاز دهه ۱۳۴۰، به شکل مهاجرت‌های وسیع روستا-شهری نمود پیدا کرد. با مشخص شدن آثار و پیامدهای این مهاجرت‌ها در نقاط شهری و روستایی، مسئولان و برنامه‌ریزان وقت دست به طراحی و اجرای برنامه‌هایی زدند تا به‌نوعی جلوی این جریان را بگیرند. به این منظور، طرح‌ها و برنامه‌های عمرانی و ترویجی متعددی، همچون: اعزام سپاهیان دانش، ترویج و آبادانی روستا در قبل از انقلاب و تلاش‌های جهاد سازندگی در بعد از انقلاب سعی داشت تا با ارائه تسهیلات و خدمات مورد نیاز، بخشی از تنگناهای مناطق روستایی را مرتفع نماید، اما با آنکه از طریق اجرای طرح‌های فوق بخش قابل ملاحظه‌ای از روستاهای کشور از این امکانات برخوردار شدند، شدت مهاجرت‌ها کاهش پیدا نکرد. به همین دلیل، عده‌ای تفکر طرح‌های بهسازی روستایی را مطرح کردند. به باور این گروه، طرح‌های مورد نظر، پشتیبانی برای توسعه روستایی قلمداد می‌شوند، ایده‌ای که بر اساس تفکرات افرادی چون فیشر و روستون شکل گرفته بود. به عقیده این اندیشمندان، امر توسعه به سبب کمبود خدمات عمومی به تعویق می‌افتد و نواحی فاقد تسهیلات عمومی در موقعیت رقابتی ضعیفی قرار می‌گیرند. در راستای تفکرات فوق، اولین طرح‌های مربوط به سازماندهی کالبدی روستاها در سال ۱۳۶۲ با عنوان طرح‌های روانبخشی، به‌صورت موردی در چند استان کشور تهیه شد (Rondinelli, 1983 & Pannell, 1990). نتایج حاصل از این مطالعات باعث شد که در سال ۱۳۶۷، برنامه‌ای گسترده و فراگیر برای تهیه طرح‌های هادی روستایی در ایران مورد توجه قرار گیرد؛ به‌طوری‌که از سال ۱۳۶۷ تا پایان سال ۱۳۸۵ بیش از ۱۶۴۴۰ طرح هادی روستایی تهیه شد و در بیش از ۷۸۷۰ روستا اجرایی شد. این وضعیت در استان کرمانشاه نیز روند مشابهی را طی نموده است؛ به‌طوری‌که تا پایان سال ۱۳۹۹ در این استان ۱۳۵۸ طرح تهیه شده و از این تعداد ۴۳۴ مورد به بهره‌برداری کامل رسیده است؛ اما اجرای این طرح‌ها با وجود هزینه‌های هنگفتی که از طرف دولت صرف شده و مشکلات و تنگناهای متعددی که به مردم تحمیل شده است، نتوانسته است رضایتمندی روستاییان را به دنبال داشته باشد (عظیمی و جمشیدیان، ۱۳۸۴، بهرامی‌نژاد، ۱۳۹۴). امروزه طرح هادی روستایی مهم‌ترین ابزار مدیریت توسعه روستایی در ایران است. این طرح‌ها عمدتاً جنبه‌های کالبدی روستاها را مورد توجه قرار می‌دهند و بخش عمده قابل اجرا یا اجرا شده طرح‌های هادی روستاهای کشور نیز جنبه کالبدی دارند. گرچه در مورد سایر نیازهای روستاها نیز برنامه‌هایی تعیین می‌شود ولی کمتر اجرا می‌شوند. طرح هادی روستایی برگرفته از الگوی طرح هادی و جامع شهری است که دارای سابقه‌ای طولانی در ایران هستند. دخالت شهرسازان و افراد مرتبط با مباحث برنامه‌ریزی شهری در تهیه طرح هادی روستایی نیز بر غلبه رویکرد طرح‌های هادی و جامع شهری بر طرح‌ریزی کالبدی، کمیات فضایی طرح‌های هادی روستایی افزوده است. به‌گونه‌ای که تلاش اندکی برای تعدیل رویکردهای پیش‌بینی و برآورد نیازها، طرح‌ریزی کالبدی، کمیات فضایی یا سرانه‌ها در طرح‌های هادی روستایی انجام می‌شود (Stohr and Fraster, 1982 & warrier and Alpine, 1992). این مسئله سبب بروز مشکلاتی در هدایت توسعه روستاهای کشور شده است که ضرورت تعدیل روش در برنامه‌ریزی روستایی را مطرح ساخته است. طرح این ضرورت، ریشه در تفاوت‌های بین شهرها و روستاها در زمینه نیازهای فضایی، شرایط اجتماعی، زیست‌محیطی و تعاملات بین جوامع انسانی و محیط‌های طبیعی تحت تصرف آن‌ها دارد؛ بنابراین استفاده از شرایط و مقتضیات روستاها برای برنامه‌ریزی آن‌ها ضرورتی است که در فرایند و رویکرد تهیه طرح هادی روستایی تاکنون فراموش مانده است. استفاده طرح هادی از الگوها و کمیات مطلوب رایج در برنامه‌ریزی‌های شهری که در نتیجه تجربه آن‌ها در محیط‌های شهری بسط یافته‌اند، نشانی از این فراموشی است. هدف اصلی پژوهش حاضر ارزیابی طرح‌های هادی روستایی در استان کرمانشاه و مشخص نمودن جنبه‌های کاستی

این طرح‌ها در ابعاد مختلف و نیز پاسخ دادن به این سؤال است که طرح‌های هادی تا چه اندازه در توسعه سکونتگاه‌های روستایی موفق بوده‌اند؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

روستا و روستانشینی در ایران از جایگاه و اهمیت بسیاری برخوردار است، بی‌توجهی به فضاها و روستایی بی‌توجهی به توان و امکانات تولیدی نواحی روستایی، از نظر داده‌های طبیعی و نیروهای انسانی این نواحی است. برای رسیدن به توسعه ملی ناگزیر به توسعه و برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های روستایی هستیم. محیط‌های روستایی را می‌توان آینه تمام‌نمای تبلور درجه فکری و دانش بشری به شمار آورد. تأثیر متقابل میان فضای فیزیکی زیست و فعالیت از یکسو و نوع زیست و فعالیت و چگونگی آن از سوی دیگر، در حقیقت شکل و فضای زیستگاه‌های انسانی چه روستایی و چه شهری را می‌سازد. فضای فیزیکی و کالبدی روستا و محیط طبیعی اطراف آن شکل اولیه فضای زیست انسانی را می‌سازد این شکل و فضای فیزیکی و کالبدی نوع خاص از فعالیت اقتصادی، روابط اجتماعی و زیست انسانی را امکان‌پذیر می‌سازد، بنابراین انسان‌هایی با ویژگی‌های متناسب با این، پای به این محیط می‌گذارند و شروع به زیست و فعالیت می‌نمایند اما با تداوم زیست و فعالیت آنان، تغییرات مورد نظر و مورد نیازشان را در فضای کالبدی و فیزیکی روستای مورد سکونت و فعالیت خود می‌گذرانند و به تدریج خطرات و تأثیرات خود را روی کالبد فیزیکی و محیط‌زیست و فعالیت خود گذاشته و آن را متناسب با شرایط زیست و فعالیت خود تغییر می‌دهند (عباسی و همکاران: ۱۳۹۱، ۶۷). ضعف نظام برنامه‌ریزی در نواحی روستایی و فقر امکانات زیستی سبب مهاجرت‌های شدید روستا - شهری می‌شود، تا جایی که رشد لجام‌گسیخته حاشیه‌نشینی در بسیاری از شهرهای کشور را می‌توان به دلیل همین ضعف برنامه‌ریزی در نواحی روستایی نسبت داد. لذا برنامه‌ریزی در نواحی روستایی همانند برنامه‌ریزی در نواحی شهری یک ضرورت است و منافع فراوانی را برای سکونتگاه‌ها دارد. همچنین برنامه‌ریزی ملی اگر گرایش به سوی تأمین عدالت اجتماعی دارد لازم است در پی ارتقای کمی و کیفی سطح زندگی در نواحی روستایی بوده و امکانات بیشتری را برای جمعیت روستایی فراهم نماید در چنین حالتی، به‌منظور کاهش نابرابری‌های زیستی بین دو فضای شهر و روستا و برقراری عدالت اجتماعی، لزوم توجه به برنامه‌ریزی روستایی در بطن برنامه روستایی و بطن برنامه‌ریزی‌های ملی و منطقه‌ای هرچه بیشتر نمایان می‌شود (لنگرودی: ۱۳۸۲، ۲۰). همچنین برای حصول به ثبات اجتماعی - اقتصادی و ارتقای کیفیت محیطی مبتنی بر عدالت نیاز به برنامه‌ریزی کالبدی به دلایل زیر اجتناب‌ناپذیر است: زمانی که توسعه کالبدی در سطح سکونتگاه‌های انسانی به وقوع می‌پیوندد در بیشتر مواقع اثرات ناگواری بروی منابع آب و خاک به وجود می‌آید. برنامه‌ریزی کالبدی قادر است از خسارت‌های بالقوه چنین امری ممانعت نماید. فشار بیش از اندازه جمعیت، نیازهای متعددی را برای عرضه مسکن، زیربناها و خدمات به وجود می‌آورد که پاسخگویی بدین نیازها از طریق برنامه‌ریزی کالبدی امکان‌پذیر است. بیشتر فقرا اغلب فاقد دسترسی مطلوب به پناهگاه و فاقد برخورداری از امنیت، مالکیت اراضی هستند. در این راستا برنامه‌ریزی کالبدی قادر است از فقرا حمایت نماید. فقدان استانداردهای رضایت به همراه آسیب‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی در برابر حوادث طبیعی از طریق برنامه‌ریزی کالبدی تعدیل می‌شود.

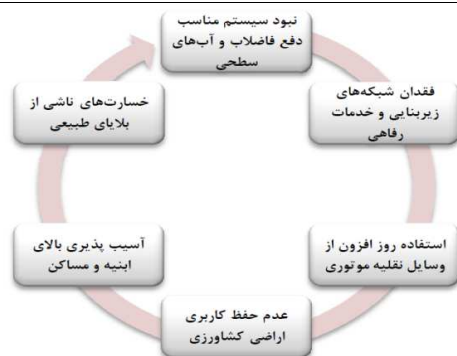
طرح هادی برنامه‌ای است که توسط کارشناسان برای آماده کردن روستا در برخورد با تحولات آینده تهیه شده و به‌عنوان سند توسعه روستایی از آن یاد می‌شود. طرح مذکور ویژگی خاصی داشته و از سه جنبه دارای اهمیت است اولاً با توجه به زمان آغاز این طرح‌ها، تهیه و اجرای آن‌ها با بیش از ۲۵ سال سابقه دارد، ثانیاً آنجا که طرح‌های هادی در مقیاس روستا تهیه می‌شوند و گستره مکانی آن‌ها زیاد بوده و در تمام نواحی روستایی کشور می‌توان نمونه‌هایی از آن‌ها را یافت، ثالثاً طرح‌های هادی محلی‌ترین و محوری‌ترین طرح‌هاست که مستقیماً با روستاها ارتباط دارد. بر اساس آئین‌نامه اجرایی تهیه و تصویب طرح‌های هادی روستایی مصوب ۱۳۶۷/۷/۱۸ فصل اول ماده ۱ (طرح هادی روستا) عبارت است از طرح تجدید حیات و هدایت روستا به لحاظ ابعاد

اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی (Keelly et al, 2006). اجرای طرح هادی به منزله یک مداخله فیزیکی روستاها از ابعاد مختلف (زیست محیطی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و مدیریتی و نهادی) دستخوش تغییر و تحول کرده است (عزیزپور و همکاران: ۱۳۹۰، ۳). طرح هادی روستایی، با در پیش گرفتن رویکردی مبتنی بر محوریت تحولات کالبدی در توسعه روستاها به اجرای پروژه‌های ده گانه پرداخته است که همگی در پی دگرگون کردن کالبد روستاها و به تبع آن توسعه روستایی بودند. در واقع طرح هادی روستایی از جمله طرح‌های کاربردی در زمینه برنامه‌ریزی توسعه روستا و فراهم کردن بستر تجدید حیات و هدایت از نظر ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی است (lynch, 2005). طرح هادی روستاها از جمله طرح‌های عمران روستایی است که می‌تواند نقش بنیادی و زیر بنایی در توسعه همه‌جانبه مناطق روستایی داشته باشد. این طرح با استفاده از پتانسیل‌ها و قابلیت‌های خود می‌تواند زمینه‌ساز بهبود تسهیلات عمومی و رفاهی از قبیل نوسازی مسکن روستایی، معابر جدید الاحداث و حریم مسکونی، بهبود وضعیت زندگی روستاییان و مشارکت آنان باشد (برزو و همکاران: ۱۳۸۹، ۲). تحقیقات زیادی در خصوص آسیب‌شناسی طرح‌های روستایی صورت گرفته است (جدول ۱).

جدول ۱: تحقیقاتی در حوزه طرح هادی روستایی

نویسنده	سال	عنوان پژوهش	نتایج
وثوقی	۱۳۶۷	گزارش بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی طرح‌های بهسازی در استان همدان	نارضایتی روستاییان به دلیل طولانی شدن انجام عملیات، انتخاب فصل نامناسب اجرای طرح، خدماتی بودن اشتغال ایجاد شده، موفق نبودن در کنترل مهاجرت‌ها و رضایت نسبی روستاییان
آمار و صمیمی شرمی	۱۳۸۸	ارزش‌یابی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی (مطالعه موردی: بخش خمام شهرستان رشت)	موفقیت نسبی طرح از لحاظ نحوه ساخت‌وساز مسکن و معماری روستا برای بهسازی و مقاوم‌سازی، دفع بهداشتی زباله و دسترسی روستاییان به خدمات و موفق نبودن طرح در مواردی چون دفع بهداشتی فضلاب‌های خانگی، بهبود وضعیت معابر و کاهش تبدیل اراضی زراعی به کاربری غیر کشاورزی
زارعی	۱۳۸۸	نقدی بر فرایند تهیه طرح هادی روستایی	وی اصلی‌ترین مشکل در بحث طرح‌های هادی را نبود یک نظام منسجم فکری و یک مفهوم استوار از طرح در گستره معناشناسی طرح‌های هادی روستایی شهری و روستایی می‌داند.
کلاتری و خواجه شکوهی	۱۳۸۱	بررسی مشکلات و موانع اجرایی طرح‌های بهسازی و کالبدی روستایی در شهرستان گرگان	بین متغیرهای آگاهی، مشارکت و رضایت افراد با میزان مشکلات اجرایی طرح‌های بهسازی، رابطه منفی در سطح ۰/۹۹ وجود دارد
مطیعی لنگرودی و یاری	۱۳۸۹	حفاظت محیط‌زیست و برنامه‌ریزی توسعه فیزیکی روستا با تأکید بر ارزیابی طرح‌های هادی روستایی	مطالعات طرح‌های هادی روستایی فاقد رویکرد نظام‌مند و آمایشی بوده‌اند و در عمل؛ به‌سوی نوعی یکسان‌سازی فضایی، بدون توجه به تنوعات بارز طبیعی موجود در گستره سرزمین حرکت می‌کنند.
عیدانی	۱۳۸۹	ارزیابی اثرات طرح‌های هادی در	هرچند برخی از اهداف این طرح‌ها تحقق نیافته است؛ اما

توسعه روستایی خرمشهر	تحولات قابل توجهی نیز در زمینه عمران روستایی حاصل شده است. وی دست نیافتن به توسعه درون‌زا و چندبعدی روستاها را مهم‌ترین ضعف این طرح می‌داند.
برزو و همکاران	ارزش‌یابی کیفی طرح هادی در روستای کرناچی شهرستان کرمانشاه؛ کاربرد نظریه بنیانی
عزیزپور و همکاران	تحلیل و ارزیابی اثرات اقتصادی اجرای طرح هادی در سکونتگاه‌های روستایی کشور
عباسی	ارزیابی عملکرد طرح‌های کالبدی در توسعه روستایی با تأکید بر اجرای طرح هادی دهستان نبوت در شهرستان ایوان غرب
عنابستانی	ارزیابی میزان تحقق‌پذیری طرح‌های هادی روستایی و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: روستاهای خراسان رضوی)

شکل ۱: ضرورت تهیه طرح‌های کالبدی در سطح سکونتگاه‌های روستایی (منبع: پورطاهری و دیگران،

۱۳۹۱:۲۵)

روش‌شناسی

روش کلی تحقیق در این پژوهش توصیفی-تحلیلی بوده و داده‌های مورد استفاده در آن عمدتاً از طریق میدانی و با استفاده از ابزار پرسش‌نامه به دست آمده است. از میان ۱۳۵۸ طرح هادی روستایی که در استان کرمانشاه تاکنون تهیه شده، در ۴۳۴ روستا طرح هادی به اجرا درآمده است؛ بنابراین جامعه آماری در این تحقیق شامل روستاهایی است که طرح هادی در آن‌ها اجرا شده و یا در

حال اجرا هستند. در تحقیق حاضر تعداد ۱۹ روستا از ۴۳۴ روستایی که مراحل اجرایی طرح هادی در آنها بیشترین پیشرفت داشته‌اند؛ به‌عنوان روستاهای نمونه مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. نمونه‌ها به‌صورت تصادفی انتخاب شده‌اند. اسامی این روستاها به ترتیب سابقه اجرای طرح در جدول ۲ آمده است. در این پژوهش سعی بر آن بوده است تا طرح‌های هادی روستایی در استان کرمانشاه مورد ارزیابی قرار گیرد.

جدول ۲: روستاهای منتخب

نام روستا	نام شهرستان	جمعیت	تعداد خانوار
نهرابی	روانسر	۳۷۶	۱۲۱
زالوآب	روانسر	۷۱۵	۱۸۶
باباجان	کرمانشاه	۴۲۸	۱۱۹
سراب نیلوفر	کرمانشاه	۳۴۴	۹۴
ملک خطابی	کرمانشاه	۱۷۷	۴۶
حسن‌آباد	روانسر	۹۵۵	۲۶۰
کانی شریف	روانسر	۲۲۰	۵۹
خرم‌آباد سفلی	روانسر	۴۳۸	۱۲۱
زرین چقا	روانسر	۲۱۸	۵۶
تپه کوئیک	روانسر	۲۵۳	۶۳
دشه	پاوه	۱۳۷۶	۳۸۲
نوریاب	پاوه	۱۱۹۶	۳۴۹
ملخطاوی	اسلام‌آباد	۳۹۴	۱۰۰
قلعه شیان	اسلام‌آباد	۲۲۱۷	۶۰۰
چقا گینو	کرمانشاه	۲۵۳	۶۸
گراوند	کرمانشاه	۳۷۵	۱۰۸
خوش‌نشینان علیا	کرمانشاه	۳۳۲	۸۷
میرعیزی	اسلام‌آباد	۸۲۱	۲۲۳
شاهینی	کرمانشاه	۳۱۸	۸۶

مأخذ: مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان کرمانشاه، ۱۳۹۰.

بدین منظور با توجه به اینکه طرح‌های هادی روستایی با در نظر گرفتن ابعاد چهارگانه اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست‌محیطی تهیه و تدوین می‌شوند، بنابراین در مرحله اول سعی شده است تا با استفاده از تکنیک دلفی - ای اچ پی، اهمیت و ارجحیت این چهار بعد نسبت به یکدیگر از دیدگاه متخصصین و صاحبان نظر در زمینه طرح‌های هادی و توسعه روستایی، مشخص شد.

یافته‌ها و نتایج

اولویت‌بندی ابعاد مؤثر در طرح‌های هادی روستایی

روش مورد استفاده در این بخش فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) است که یکی از تکنیک‌های مورد استفاده برای «تعیین میزان اهمیت معیارها و زیرمعیارها» با استفاده از مقایسه زوجی است (جدول ۳). معیارها و زیر معیارهای متناسب اولویت‌بندی به وسیله مطالعات کتابخانه‌ای و استفاده از نظر کارشناسان خبره تعیین شده است. سپس با توجه به نتایج برآمده از پرسش‌نامه‌های توزیع شده در میان ساکنین روستاهای مورد مطالعه (نمونه)، جدول سوات در فرایند تهیه، تصویب و اجرای طرح با بهره‌گیری از ماتریس‌های ارزیابی عوامل داخلی و خارجی، تدوین گردیده و با توجه به همین ماتریس به منظور اصلاح و بالا بردن توان کمی و کیفی طرح‌های هادی به‌عنوان یکی از طرح‌های زمینه‌ساز توسعه روستایی و نیز افزایش سطح مشارکت ساکنین روستاها در فرایند تهیه، تصویب و اجرای طرح، راهبردها و راهکارهای بهینه در قالب مدل سوات و ماتریس QSPM ارائه می‌شود.

جدول ۳: ترجیحات (قضاوت‌های شفاهی)

قضاوت‌های شفاهی	
کاملاً بهتر	۹
خیلی بهتر	۷
بهتر	۵
بینابین	۲ و ۴ و ۶ و ۸
کمی مرجح	۳
بینابین	۲
ترجیح یکسان	۱

متوسط نمرات مربوط به مقایسات زوجی معیارها توسط بیست نفر از متخصصین صورت گرفته است. وزن نسبی و نهایی هر معیار با محاسبه میانگین هندسی آن محاسبه شده و در جدول ۴ آورده شده است.

جدول ۴: وزن نسبی مؤلفه‌ها

ابعاد	وزن نسبی	وزن نهایی
اجتماعی	۱/۸۸	۰/۲۷
اقتصادی	۰/۶۳	۰/۰۹
کالبدی	۴/۱۶	۰/۶۱
زیست‌محیطی	۰/۲	۰/۰۳
جمع	۶/۸۷	

تدوین جدول SWOT

ماتریس سوات یکی از تکنیک‌های برنامه‌ریزی راهبردی و به‌طور کلی یک چارچوب مفهومی است که برای شناسایی و تحلیل تهدیدها و فرصت‌ها در محیط خارجی یک سیستم و بررسی قوت‌ها و ضعف‌ها در محیط درونی آن به‌منظور سنجش وضعیت و تدوین راهبرد برای هدایت و کنترل سیستم مزبور به کار گرفته می‌شود (جداول ۷۵-).

جدول ۵: ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE)^۱

مرحله طرح	عوامل اصلی داخلی	ضریب	نمره	نمره نهایی
الف- نقاط قوت				
تهیه	سنخیت شرح خدمات طرح هادی با وضعیت روستا	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	ایجاد تسهیلات لازم جهت بهبود مسکن روستاییان	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
	با اجرای طرح هادی استعدادهای بالقوه روستاها بالفعل می‌شود	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
	یکی از مزیت‌های طرح هادی جذب توجه مسئولان به روستاست	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
تصویب	تهیه طرح بستر مناسبی را برای تهیه سایر طرح‌ها فراهم می‌سازد	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
	طرح هادی زمینه آگاه‌سازی و توانمندسازی روستاییان و سازماندهی مشارکت مردمی را فراهم می‌کند	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
	ایجاد بستر لازم جهت فراهم شدن زمینه صدور سند مالکیت املاک واقع در بافت مسکونی روستا	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
	بررسی و تصویب طرح هادی (سند توسعه روستایی) در کمیته متشکل از سازمان‌های مختلف	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
	تهیه طرح هادی برای ایجاد یکپارچگی و تمرکز در برنامه‌های اجرایی برای رشد و توسعه روستاست	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
اجرا	مزیت طرح هادی صرفه‌جویی جدی اقتصادی است	۰/۰۱	۳	۰/۰۳
	هدایت فیزیکی روستا	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
	ایجاد تناسب منطقی بین جمعیت و عملکردهای مختلف مسکونی، تولیدی، خدماتی مورد نیاز در محیط روستا.	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
	کنترل و نظارت بر روند توسعه کالبدی روستا از طریق برنامه‌ریزی و تعیین نحوه استفاده از زمین در محدوده بافت مسکونی موجود و پیشنهادی.	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
	ایجاد زمینه کاهش خطر سوانح طبیعی در روستا از طریق شناخت زمینه‌های سانحه‌خیزی و تمهید اقدامات ایمن‌سازی	۰/۰۲	۲	۰/۰۴

ارزیابی طرح‌های هادی روستایی استان کرمانشاه با استفاده از مدل SWOT ۹۱

۰/۰۴	۲	۰/۰۲	تهیه طرح هادی، سازگاری با دگرگونی‌های ناشی از سبک زندگی جدید است مانند حضور ماشین‌آلات سنگین کشاورزی در روستا و توسعه راه‌های ارتباطی
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	در روستاهای دارای طرح هادی بهبود وضعیت کالبدی مساکن و معابر لاقفل شرایط کالبدی ارتقای این کانون‌ها را به شهر فراهم می‌کند

نمره نهایی	نمره	ضریب	عوامل اصلی داخلی	مراحل طرح
			ب- نقاط ضعف	
۰/۰۴	۲	۰/۰۲	اصول برنامه‌ریزی روستایی (طرح هادی) متکی بر برنامه‌ریزی شهری است و برنامه‌ریزی شهری متکی بر برنامه‌ریزی یونانی است که با شکست روبرو شده است	تهیه
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	طرح هادی به‌عنوان یک طرح کوتاه‌مدت نگاه شده و مسائل پیرامون روستا نادیده گرفته می‌شود.	
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	دولت و مشاوران نقش تهیه‌کننده و مجری طرح را دارند تا تسهیل‌کننده	
۰/۰۴	۲	۰/۰۲	به پیروی از روش‌های تهیه طرح‌های شهری، به‌جای جامع‌نگری بیشتر بر مطالعات جامع تأکید دارد.	
۰/۰۴	۴	۰/۰۱	گزارش نهایی مطالعات بیشتر بر امکانات و خواست‌های دولت استوار است تا پاسخگویی به نیازها، اهداف و امکانات و دهیاری‌ها و مردم بومی	
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	تقسیمات کالبدی و ضوابط به پیروی از الگوهای شهری برای روستاها تجویز می‌شود که با سنن بومی و روستانشینی انطباق کافی ندارد	
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	محدوده زمانی کم و هزینه‌های پایین در مرحله شناخت (طرح هادی)، اجازه شناخت مناسب و خوب را نمی‌دهد.	
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	عدم بازنگری در طرح هادی باعث ایجاد فاصله زمانی زیادی در تهیه و اجرای آن‌ها شده است	
۰/۰۶	۳	۰/۰۲	عدم استفاده از قشر تحصیل‌کرده موجود در روستاها برای مطالعه و برنامه‌ریزی	
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	عدم شناخت مناسب توانمندی‌های منطقه و محدوده مورد مطالعه	
۰/۰۶	۳	۰/۰۲	عدم به‌روزرسانی داده‌های آماری در طرح‌ها	
۰/۰۴	۲	۰/۰۲	عدم تعیین میزان هزینه‌های اجرایی روستا در طرح‌ها	
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	عدم شناخت مناسب مشاورین از روستای مورد مطالعه و اشرافیت کم به محیط روستایی	
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	ضعف عملکرد برخی از مشاوران	
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	صحت و دقت پایین اطلاعاتی که مشاور مبنای تحلیل و پیشنهاد قرار می‌دهد	
۰/۰۶	۳	۰/۰۲	شوراها و دهیاری‌ها آمار و اطلاعات بروز روستا را ندارند	

۰/۰۲	۲	۰/۰۱	عدم تعیین الگوهایی که چارچوب مطلوب طرح هادی را تعیین کند که کمتر از آن را نپذیرند
۰/۰۲	۱	۰/۰۲	مشاورین یک تا دو روزه روستا را برداشت کرده و مبنای تهیه طرح است
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	روش شناختی، مبانی نظری و ادبیات توسعه کالبدی روستا بسیار ضعیف است
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	فرهنگ مشارکت پذیری در روستا چندان وجود ندارد
۰/۰۱	۱	۰/۰۱	فقدان آشنایی کارشناسان و مشاوران با روش های نوین برنامه ریزی مشارکتی
۰/۰۶	۳	۰/۰۲	عدم وجود کتاب قانون مدون در مورد مقررات مربوط به طرح هادی روستایی
۰/۰۴	۲	۰/۰۲	وجود ضوابط فنی برای اقلیم های متفاوت که در مشاور در آن تخصص ندارد.
۰/۰۱	۱	۰/۰۱	تهیه طرح توسط مشاوران دست دوم و سوم در برخی نقاط
۰/۰۱	۱	۰/۰۱	توزیع کاربری ها بدون توجه به امکانات حقوقی مالکیت و عوامل مؤثر بر اقتصاد زمین
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	عدم انعطاف پذیری طرح هادی باعث تحقق پذیری کم طرح گردیده است
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	پیشنهادات آرمان گرایانه است.
۰/۰۱	۱	۰/۰۱	تهیه طرح هادی برای روستاهایی که شرایط لازم را ندارند (جمعیت ناکافی)
۰/۰۱	۱	۰/۰۱	تعریف کنونی از طرح هادی نگاهی از بالا به پایین است
۰/۰۶	۳	۰/۰۲	بخشی نگری در هنگام بررسی و تصویب طرح هادی در کمیته فنی شهرستان و استان
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	طرح به عنوان اسناد غیر قابل تغییر است
۰/۰۶	۳	۰/۰۲	عدم هماهنگی نهادهای مدیریتی و برنامه ریزی در طرح های توسعه روستایی (طرح هادی)
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	فقدان سیاست واحد بین برنامه های فضایی - اقتصادی در طرح های هادی
۰/۰۱	۱	۰/۰۱	عدم هماهنگی ادارات در ارائه اطلاعات
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	تعیین تکلیف قطعی برای اراضی روستایی
۰/۰۶	۳	۰/۰۲	در فرایند تهیه، تصویب، اجرا، نظارت طرح هادی، دولت متولی است و نهادهای مردمی در هیچ مرحله ای نقش ندارند (عدم تقسیم کار)
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	عدم هماهنگی گزارش ها با واقعیت های موجود روستا
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	عدم توجه به چشم انداز در تهیه طرح هادی و نبود سازوکار معینی در تدوین چشم انداز روستا
۰/۰۴	۲	۰/۰۲	اهداف طرح هادی بدون توجه به محدودیت ها و تنگناهای نظام برنامه ریزی کشور تدوین شده است
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	در اولویت بندی پیشنهادات به مسائل و مشکلات موجود در روستا توجه نمی شود
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	آرامانی مطرح کردن مباحث اجتماعی و زیست محیطی و عدم قابلیت اجرایی آن
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	ضوابط طرح های هادی از انعطاف پذیری لازم با مقتضیات زمانی و مکانی برخوردار نیست.
۰/۰۶	۳	۰/۰۲	تأکید بیشتر به بُعد کالبدی در طرح هادی و توجه کم تر به مسائل اجتماعی و اقتصادی و زیست محیطی

تصویب

ارزیابی طرح‌های هادی روستایی استان کرمانشاه با استفاده از مدل SWOT ۹۳

۰/۰۳	۳	۰/۰۱	عدم پاسخگویی به نیازهای اساسی روستائیان	
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	مشارکت طلبی، پاسخگویی و شفافیت پایین در طرح‌ها	
۰/۰۸	۴	۰/۰۲	عدم برگزاری جلسه توجیهی برای مردم روستا چون انتظار دارند بلافاصله بعد از تهیه، طرح باید اجرا شود که این امر در توان بنیاد مسکن نیست	
۰/۰۸	۴	۰/۰۲	در اجرای طرح مدیریت محلی به نقشه‌های کاربری اراضی که اولین گام پروژه است اشرافیت ندارند	
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	ضوابط مربوط به تهیه طرح هادی وجود دارد ولی بستر قانونی برای اجرای آن وجود ندارد	اجرا
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	تصویب طرح هادی در چند مرحله بوده که معیارهای تعریف شده‌ای برای هر مرحله وجود ندارد	
۰/۰۸	۴	۰/۰۲	کمبود امکانات مالی برای اجرای طرح هادی	
۰/۰۴	۴	۰/۰۱	عدم توان مدیریت محلی (شورا و دهیاری) در اجرای طرح هادی	
	۲/۴		X	مجموع
	۰/۸۴		S	امتیاز
۲/۴		1	جمع	

جدول ۶: ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE)^۱

نمره نهایی	نمره	ضریب	عوامل اصلی خارجی	مراحل طرح
			ج - فرصت‌ها	
۰/۰۸	۲	۰/۰۴	ارائه ضوابطی جهت بهسازی مساکن و بهبود خدمات روستایی به کاهش نسبی محرومیت روستائیان منجر می‌شود.	
۰/۰۳	۱	۰/۰۳	ایجاد زمینه توسعه و عمران در روستاها با توجه به شرایط فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی.	
۰/۰۹	۳	۰/۰۳	توانمندسازی سرمایه‌های اجتماعی درون روستا و استفاده از آن‌ها در فرایند تهیه و اجرا	
۰/۰۹	۳	۰/۰۳	برگزاری همایش‌های منطقه‌ای و کارگاه‌های آموزشی جهت افزایش آگاهی مدیریت محلی	
۰/۰۴	۲	۰/۰۲	توجه به طرح‌های هادی در مطالعات پژوهشی زمینه اصلاح و تغییر در آن را ایجاد می‌کند	
۰/۰۸	۴	۰/۰۲	واگذاری بخشی از وظایف مربوط به تهیه طرح و تصویب به بخش خصوصی (گرفتن مشاور به‌جای بررسی کارشناسان بنیاد و با نظارت عامل چهارم)	تهیه
۰/۱۲	۴	۰/۰۳	ارائه برنامه‌ها و قوانین سازمان‌ها به مشاور از طریق اعلام‌ها زمینه‌ساز هماهنگی بین بخشی	
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	پوشش کامل طرح‌های فرادست در نواحی روستایی	
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	مشخص کردن راهبردهای کلان کشاورزی و صنعتی در سطح استانی و ناحیه‌ای برای تعیین اولویت‌بندی برنامه‌های پیشنهادی	
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	ارتباط بین طرح‌های هادی با یکی طرح‌های فرادست	
۰/۰۶	۳	۰/۰۲	وجود عاملان چهارم جهت نظارت بر مراحل مختلف طرح هادی منجر به کیفیت بهتر	تصویب

مطالعات می‌گردد

نمره نهایی	نمر ۵	ضریب	عوامل اصلی خارجی	مراحل طرح
۰/۰۶	۳	۰/۰۲	تهیه و اجرای مناسب طرح هادی بهبود وضعیت عمومی روستا را منجر می‌گردد و زمینه تثبیت جمعیت در روستا را فراهم می‌کند	اجرا
د- تهدیدها				
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	فاصله فرهنگی مشاوران با فضای سکونتگاهی روستا	تهیه
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	نبود برنامه جامعی جهت آموزش شوراهای و دهیارها در مورد طرح هادی و اهمیت آن و نقش آن‌ها در مراحل مختلف تهیه و تصویب و اجرای طرح	
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	از تهدیدهای تهیه طرح هادی، افزایش انتظارات روستاییان است چون سال‌ها به آن‌ها توجه نشده است و به عنوان حقی است که باید مطالبه می‌شد.	
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	حضور دولت در تمامی مراحل طرح از تهیه تا اجرا، به نوعی حس مشارکت‌گریزی را در فرهنگ اجتماعات روستایی را نهادینه می‌کند	
۰/۰۴	۲	۰/۰۲	تعارض و خلأهای قانونی مراحل مختلف طرح را با چالش روبرو می‌کند	
۰/۰۴	۲	۰/۰۲	عدم تبیین جایگاه مدیریت محلی در مراحل مختلف طرح	
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	برای تهیه و اجرای طرح، مقررات و ضوابط نامأنوس در ارتباط با نواحی روستایی وجود دارد	
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	روحیه اقتدارگرایی برنامه‌ریزان و کارشناسان به احساس قدرت بیشتر در تعامل با مردم روستا منجر می‌شود	
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	وجود نگاه ابزاری به مشارکت مردم در طرح‌ها	
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	حق‌الزحمه مربوط به مطالعات طرح هادی به‌طور کلی پایین بوده و موجب بررسی اجمالی ابعاد مختلف در طرح شده و زمینه توجه و دقت بیشتر را فراهم نمی‌کند	
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	تحمیل بافتی یکنواخت سرنوشت بومی واحدهای روستایی را که میراث بارزش فرهنگی - تاریخی هستند را حفظ نمی‌کند	
۰/۰۹	۳	۰/۰۳	نداشتن معیارها و اصول شناخته شده در مکان‌یابی اراضی روستایی	
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	عدم اشرافیت کارشناسان بنیاد مسکن و مشاوران به قوانین و ضوابط مختلف دستگاه‌های اجرایی	
۰/۰۲	۱	۰/۰۲	با تهیه طرح هادی محدوده‌ای ایجاد می‌شود که قانونمندی داخل طرح هادی و بیرون آن متفاوت است (به بیرون جهت حفظ اراضی و توسعه آتی باشد توجه شود)	
۰/۰۸	۲	۰/۰۴	نگاه بخشی اعضای گروه کارشناسی و کمیته تصویب به طرح‌های هادی و تعیین محدوده	
۰/۰۹	۳	۰/۰۳	کمیته‌ای فنی ارزیابی طرح از لحاظ علمی و تخصصی از قدرت و توانایی لازم برخوردار نیستند (تنها نماینده ادارات هستند)	
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	نقص در بنیاد مسکن به دلیل ضعف کارشناسی و تعدد و حجم عظیم کارها	
۰/۰۶	۳	۰/۰۲	در طرح‌ها این مسئله الگوسازی نشد که به مردم یاد دهیم که چگونه می‌توانند محیط زندگی‌شان را ارتقاء دهند.	اجرا
۰/۰۴	۲	۰/۰۲	فقدان نگاه یکپارچه بر اثر گسیختگی در سلسله‌مراتب طرح‌های فرادست	
۰/۰۴	۲	۰/۰۲	اجرای طرح هادی باعث ورود دانش جدید به روستا شده و تغییرات زیادی در آن ایجاد	اجرا

می‌کند و مردم در برابر این تغییرات مقابله می‌کنند و این امر در محیط‌های روستایی تعارض ایجاد می‌کند

۰/۰۴	۱	۰/۰۴	اجرای طرح هادی گاهی اوقات بین منافع بخش خصوصی، عمومی و دولتی تعارض ایجاد می‌کند		
۰/۱۲	۳	۰/۰۴	احساس بی‌قدرتی در مدیریت محلی (اجرا طرح)		
۰/۰۹	۳	۰/۰۳	عدم نوآوری در فعالیت‌های مدیریت محلی (اجرا طرح)		
۰/۱۲	۳	۰/۰۴	عدم نوپذیری در مردم روستا (اجرا طرح)		
۰/۱۲	۳	۰/۰۴	عدم میل به کار گروهی یا مشارکتی در مدیریت محلی (اجرا طرح)		
۰/۰۹	۳	۰/۰۳	وجود بدگمانی و عدم اعتماد به مدیریت جدید روستایی (اجرا طرح)		
۰/۰۸	۲	۰/۰۴	عدم آشنایی مدیریت محلی با روش‌های برنامه‌ریزی روستایی و زمینه اجرای آن‌ها		
	۲/۴۶		X		مجموع
	۰/۷۱		S		ع
۲/۴۲	1		جمع		امتیاز

جدول ۷: راهبردهای پیشنهادی

راهبردهای WO	راهبردهای SO
<p>۱- استفاده از مشاوران بومی در جهت شناخت بیشتر و امکان حضور در روستاها</p> <p>۲= انجام مطالعات طرح مطابق با شرح خدمات و حضور فعال مشاور در انجام مطالعات میدانی با مشارکت و حضور پررنگ مدیران محلی روستا و استفاده از کارشناسان مرتبط با موضوعات مختلف طرح</p> <p>۳- تهیه طرح‌های هادی به‌منظور پاسخگویی به نیازهای مردم بومی و منطبق با سنن بومی و روستاشینی</p> <p>۴- بهره‌گیری از منابع اطلاعاتی و آماری بروز برای غنی شدن مطالعات طرح و ارائه پروژه‌ها و برنامه‌ها و طرح‌های منطبق با نیاز روستا</p> <p>۵- به‌روزرسانی آمار و اطلاعات مدیریت محلی توسط سازمان‌های تخصصی برای شناخت بهتر مسائل و برنامه‌ریزی با قابلیت اجرایی بالا</p> <p>۶- تدوین ضوابط فنی متناسب با منطقه مورد مطالعه و تعیین الگوهایی که چارچوب مطلوب طرح هادی را مشخص نموده و غنی‌سازی ادبیات برنامه‌ریزی توسعه روستایی</p>	<p>۱- هدایت فیزیکی روستا به‌منظور ایجاد تناسب منطقی بین جمعیت و عملکردهای مختلف مورد نیاز روستا و نظارت بر روند رشد و گسترش مناسب فیزیکی سکونتگاه‌ها</p> <p>۲- واگذاری بخشی از وظایف تهیه و تصویب به طرح به بخش خصوصی</p> <p>۳- توانمندسازی سرمایه‌های اجتماعی داخل روستا برای تسهیل‌کننده فرایند تهیه و اجرای طرح</p> <p>۴- پوشش کامل طرح‌های فرادست در نواحی روستایی و ایجاد ارتباط عمودی بین طرح‌های هادی با طرح‌های فرادست جهت تعیین اولویت‌بندی برنامه‌های پیشنهادی</p> <p>۵- ضرورت اطلاع‌رسانی و آگاهی بخشی به روستاییان در خصوص تهیه و اجرای طرح‌های هادی روستایی</p>
راهبردهای (WT)	راهبردهای (ST)
<p>۱- استفاده از کارشناسان با تخصص‌های مرتبط با طرح هادی روستایی و پرهیز از نگرش بخشی و حضور نمایندگان دستگاه‌های اجرایی با توان تخصصی لازم</p>	<p>۱- فراهم کردن زمینه همکاری و مشارکت فعال روستاییان در اشکال غیرمستقیم تأمین بودجه به‌صورت خودیاری مانند؛ استفاده از وسایل نقلیه، نیروی کار، ... و اجرای سیاست‌های</p>

<p>۲- تدوین اصول و معیارها برای تهیه طرحی جامع از روستا و توجه به ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی جهت افزایش قابلیت اجرایی آن‌ها</p> <p>۳- تدوین برنامه جامعی جهت آموزش شوراهای دهیارها به منظور ارتقاء سطح آگاهی و نگرش</p> <p>۴- تخصیص اعتبارات کافی و برنامه مدون مالی به منظور اجرای کامل طرح‌ها</p> <p>۵- ایجاد سازوکارهایی برای تقویت هماهنگی و ارتباط بین سازمان‌های تخصصی در زمینه الگوسازی فرایندی (تعریف معیارهای مشخص) برای بررسی و تصویب</p>	<p>تشویقی در جهت تقویت خودیاری روستاییان</p> <p>۲- کاهش فاصله زمانی از تصویب تا اجرای طرح با اختصاص بودجه کافی که در این صورت زمینه مشارکت روستاییان و مدیران محلی نیز امکان‌پذیرتر است.</p> <p>۳- ظرفیت‌سازی نهادی و قانونی در جهت تسهیل مراحل مختلف تهیه، تصویب و اجرای طرح‌های هادی</p> <p>۴- ضرورت اطلاع‌رسانی و آگاهی بخشی به روستاییان در خصوص تهیه و اجرای طرح‌های هادی روستایی</p> <p>۵- تلاش در جهت ارتقاء سطح درآمد روستاییان در کنار افزایش اعتبارات بخش دولتی به منظور افزایش مشارکت روستاییان</p>
--	--

اکنون با توجه به جداول سوات تدوین شده (جداول ۵-۷) و همچنین اولویت‌های مربوط به ابعاد چهارگانه، راهبردهای بهینه به منظور هرچه مناسب‌تر نمودن فرایند تهیه و اجرای طرح‌های هادی با در نظر گرفتن مصالح ساکنین و نیز مشارکت هرچه بیشتر آن‌ها، ارائه می‌گردد. در تکنیک سوات، یک راهبرد مناسب باید بتواند قوت‌ها و فرصت‌ها را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل ممکن برساند.

نتیجه‌گیری

برای توسعه روستاها تاکنون الگوها و استراتژی‌های متعددی با نگرش‌های فضایی و غیرفضایی مورد توجه بوده است. با توجه به اینکه هر کدام از این الگوها و استراتژی‌ها با نگرش اجتماعی و اقتصادی خاصی شکل گرفته‌اند، اجرای آن‌ها مستقیم یا غیرمستقیم بر ساختار کالبدی روستاها تأثیرگذار بوده است. این رهیافت‌ها عمدتاً به صورت بالا به پایین و با تمرکز روی یک یا چند مکان مستعد طراحی یا اجرا شده‌اند. تدوین طرح‌ها در قالب آمایش سرزمین، طرح‌های کالبدی ملی و منطقه‌ای، طرح جامع ناحیه‌ای، طرح ساماندهی فضا و سکونتگاه‌های روستایی و طرح هادی روستایی از مهم‌ترین طرح‌های تأثیرگذار بر کالبد روستاها به شمار می‌روند. طرح هادی و ساماندهی محیط فیزیکی از اهم فعالیت‌هایی است که بعد از انقلاب اسلامی مورد توجه مسئولین مربوطه قرار گرفته است که هدف از اجرای طرح‌های هادی توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی با هدف رعایت عدالت در پاسخگویی به تلاش‌های افراد و گروه‌ها و با ضمانت حفظ تنوع، انسجام و تداوم محیط‌زیست روستایی انجام می‌پذیرد. چنین تلاشی در جهت استفاده بهینه از فضای موجود با خصایص کالبدی همچون؛ کمک به بهبود کیفیت محیط فیزیکی، تلاش برای توزیع بهینه جمعیت و خدمات و همبستگی فیزیکی میان وجوه مختلف توسعه اجتماعی روستا همگام و همراه است. بررسی مسائل عمران روستایی، شناخت نقاط ضعف و قوت آن‌ها و به اجرا درآوردن طرح‌هایی در این زمینه، علاوه بر استفاده بهینه از امکانات قابل توجه موجود در روستا و بسترسازی برای ایجاد و گسترش بسیاری از فعالیت‌ها، بسیاری از مسائل شهری را نیز کاهش خواهد داد. در این پژوهش طرح‌های هادی روستایی استان کرمانشاه مورد ارزیابی قرار گرفت و نتایج حاکی از آن بود که رواج دیدگاه جامع‌سنتی به طرح‌های روستایی که غیرقابل انعطاف است و بی‌توجهی به پارادایم‌های جدید برنامه‌ریزی نظیر دیدگاه‌های راهبردی و ساختاری، تحقق‌پذیری طرح‌ها را عملاً با مشکلات جدی روبرو ساخته است و از همین رو کیفیت زندگی در این روستا با اجرای طرح‌های هادی تغییر محسوسی نمی‌کند و با اجرای طرح‌های هادی ساکنین با چالش‌های جدیدی که به مراتب شدیدتر از مرحله پیش از اجرای طرح هستند، روبرو می‌شوند. حاکمیت دیدگاه شهری در مرحله تصویب طرح‌های هادی روستایی باعث یکسان‌نگری به

همه روستاها شده و در مرحله اجرا روستا با بی‌هویتی کالبدی جدیدی روبرو می‌شود. اعمال محدودیت‌های اندازه قطعات به سبک نواحی شهری که عملاً مغایر با بافت ارگانیک و وضعیت معیشتی روستاها با اقتصاد زراعی و دامداری است موجب می‌شود که بسیاری از روستاییان برای ساخت‌وسازهای جدید با موانع جدی برخورد کرده و کوچ را بر ماندن در روستاها ترجیح دهند؛ و این خود یکی از عوامل اصلی مهاجرت‌های روستاییان محسوب می‌شود.

به‌عنوان نکته پایانی می‌توان به این زمینه مهم اشاره کرد که علی‌کم کاستی‌هایی که در اجرای طرح‌های هادی در سطح روستاها وجود دارد نمی‌توان دستاوردهای طرح‌های هادی در قانونمند کردن ساخت‌وسازها را نادیده گرفت؛ اما مطلب اساسی این است که با توجه به نتایج این تحقیق و پیگیری تحقیقات مشابه در سطح روستاها از روندهای اشتباهی که ناشی از بدفهمی یا کج‌فهمی‌های برنامه‌ریزان و مدیران در تهیه و اجرای طرح‌های هادی بایستی جلوگیری به‌عمل آمده و هدایت سیستم روستاها در مسیر درست‌تر و مطابق با مصلحت کشور در بلندمدت و رضایت ساکنان روستاها به‌عنوان صاحبان اصلی روستاها گام برداشت. همچنین ظرفیت‌سازی نهادی و قانونی برای تسهیل و افزایش مشارکت مردمی در روند توسعه کالبدی نقاط روستایی که می‌تواند ظرفیت ماندگاری جمعیت روستایی را ارتقا دهد. متأسفانه در روند تهیه طرح‌های هادی در منطقه مطالعاتی مشارکت مردم از جایگاه قانونی برخوردار نیست، در این راستا وجود نهادی رسمی برای ایجاد ظرفیت، به‌کارگیری و ارتقای مشارکت مردمی الزامی است.

سپاسگزاری: این مقاله مستخرج از طرح ارزیابی طرح‌های هادی روستایی استان کرمانشاه و تدوین الگوی مطلوب مشارکت روستاییان در تهیه طرح‌های هادی روستایی است. بدینوسیله از حمایت‌های بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان کرمانشاه سپاسگزاری می‌شود.

منابع

- آمار، تیمور؛ صمیمی شرمی، رضا (۱۳۸۸)، ارزشیابی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی (مطالعه موردی: بخش خمام شهرستان رشت). مسکن و محیط روستا، شماره ۱۲۷، سال بیست و هشتم، صص ۴۴-۵۵.
- برزو، غلامرضا؛ شاه‌حسینی، ایوب؛ عباسی‌زاده قنوتی، محمدصادق؛ ولی‌زاده، اقدس؛ باقرنسب، محمد؛ بهرامی، مجید؛ عبدالملکی، سارا؛ زرافشانی، کیومرث (۱۳۸۹)، ارزشیابی کیفی اجرای طرح‌های هادی در روستای کرناچی شهرستان کرمانشاه: کاربرد نظریه بنیانی. پژوهش‌های روستایی، شماره ۳، دوره ۱، صص ۱۷۲-۱۵۳.
- بهرامی نژاد، منصور (۱۳۹۴) ارزیابی میزان رضایتمندی روستاییان از عملکرد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی طرح‌های هادی (مورد: دهستان بشویه و پاتاق) پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: دکتر رحمت‌الله بهرامی، دانشگاه پیام نور اسلام‌آباد غرب.
- پورطاهری، مهدی، رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و محسن عباسی (۱۳۹۱)، ارزیابی عملکرد طرح‌های هادی روستایی در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: روستاهای نبوت و خوران شهرستان ایوانغرب)، مجله جغرافیا و پایداری محیط، شماره ۵، زمستان ۱۳۹۱، صص: ۲۵-۳۶.
- زارعی، یاور (۱۳۸۸)، نقدی بر فرایند تهیه طرح‌های هادی روستایی، فصلنامه مسکن و محیط روستا، دوره ۲۸، شماره ۱۲۷، صص ۶۵-۵۶.
- عباسی، مریم (۱۳۹۰)، ارزیابی عملکرد طرح‌های کالبدی در توسعه روستایی با تأکید بر اجرای طرح‌های هادی دهستان نبوت در شهرستان ایوان غرب، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- عزیزپور، فرهاد؛ حسینی حاصل، صدیقه (۱۳۸۷)، مروری بر روند تحولات کالبدی روستاهای کشور با تأکید بر طرح‌های هادی روستایی. مسکن و محیط روستا، شماره ۱۲۳، سال بیست و هفتم، صص ۴۲-۵۵.
- عظیمی، نورالدین؛ جمشیدیان مجاور، مجید (۱۳۸۴)، بررسی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی (مطالعه موردی: غرب گیلان). هنرهای زیبا، دوره ۲۲، شماره ۲، صص ۳۴-۲۵.
- عنابستانی، علی‌اکبر (۱۳۸۸)، ارزیابی اثرات کالبدی طرح‌های هادی روستایی (مطالعه موردی: روستاهای غرب خراسان رضوی). مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا، زاهدان، ۸ و ۹ مهر ماه ۱۳۸۸، صص ۶-۱.
- عیدانی، عباس (۱۳۸۹)، ارزیابی اثرات طرح‌های هادی در توسعه روستای خرمشهر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.

لنگرودی، حسن (۱۳۸۲)، برنامه‌ریزی روستایی با تأکید بر ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی
مطبعی لنگرودی، سید حسن و یاری، ارسطو (۱۳۸۹)، حفاظت محیط‌زیست و برنامه‌ریزی توسعه فیزیکی روستا با تأکید بر ارزیابی
طرح‌های هادی، جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال ۲۱، شماره ۳، صص ۴۵-۶۰.
معاونت عمران روستایی (۱۳۸۸)، ارزشیابی اثرات اجرای طرح هادی روستایی، انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، تهران.
وارثی، حمیدرضا. صابری، حمید (۱۳۸۸). ارزیابی طرح‌های هادی روستایی در توسعه کالبدی روستا (مطالعه موردی روستاهای
استان اصفهان). مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا، زاهدان، ۸ و ۹ مهرماه ۱۳۸۸، صص ۵-۱.
وثوقی، مهدی (۱۳۶۷)، گزارش بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی اجرای طرح بهسازی در استان همدان، تهران، وزارت جهاد
سازندگی.

Lynch, K., 2005, Rural-Urban Interaction in the Developing World, Rout ledge, London.

M. Kelly, C.; M. Hoehner, C.; A. Baker, E.; K. Bernnan Ramirez, L.; C. Brownsosn, R. (2006). "Promoting physical activity
in communities: Approaches for successful evaluation of program and policies". Evaluation of Community-Based
Physical Activity Programs Vol. 29. Issue. 13, Pp. 280- 292.

Pannell, C. W., 1990, China Urban Geography, Progress in Human Geography, Vol.14, No.2.

Policies, Sage.

Rondinelli D. A., 1983, Secondary Cities in Developing Countries: Diffusing Urbanization

Stohr Walter B. & Fraser Taylor. 1981. Development from Above or Below, Willey.

Warrier, G.K & Mc Alpine, 1992, Evaluating a City-Towns Potential for Future Humanistic Growth, Cities, Vol.9, No. 4.

Evaluation of rural guide plans in Kermanshah province using SWOT model

Mostafa Shahinifar^{*1}

1. Assistant Prof in Geography and Urban Planning, Faculty of Social Science, Payame Noor University. I.R. Iran.

* Corresponding Author: r.shahini@pnu.ac.i

Received:2022/06/27

Accepted:2022/09/05

DOI: 10.22034/mpsh.2022.365080.1024

Abstract

Nowadays rural guide design is considered one of the most important management tool rural developments in Iran that mainly considers village's physical aspects. These designs are aimed at preparing field for revival and guide the village in terms of social, economic and physical and try with providing justice and appropriate facilities that provide relative welfare for villagers. The main purpose of this research was to evaluate rural guide design in the villages of Kermanshah province to incorporate more residents in the procurement process and implementation of the rural guide design. It should be noted that this study also considered the following minor and operational targets are: A) Identify mechanisms and process existing rural design. B) Investigate and determine the factors that caused the deviation from the rural design. C) Identify appropriate ways to incorporate more residents in the process of preparing and implementing the rural areas. The main question of research is: The major effective factors which are accomplishment goals and programs rural guide design? And which aspects of rural life (economic, social, physical, environmental) do is more emphasis in when study and implementation of guide design? The general method in this study was descriptive – analytic and dates used in it mainly through field and are obtained with use of questionnaire instrument. Between 1358 number of rural guide design has been prepared in Kermanshah province, rural guide design has been implemented in 434 villages. Therefore, statistical population in this study includes villages that guide design in them is implemented or is running. In the present research, 19 villages of 434 villages that stages implement of guide design in them have good advances; were evaluated as samples villages. The samples were selected randomly. Research results indicate that guide designs only after conducting physical and are summarized repair pathways. Finally problems of rural guide design in Kermanshah province in preparation stage can to lack of right study and lack of needs actually cognition use of urban patterns in design, lack or shortage of specialists, lack of public participation in preparation design time and lack of attention to quality and overemphasis to quantities and in implement stage to time interval between preparation to implement design can pointed to low budgets and lack of sufficient credits, lack of public participation in design implementation, lack of appropriate management of rural, weak in law enforcement, lack of guarantees of designs implementation and lack of cognition people of guide designs stages.

Keywords: rural guide design, Kermanshah Province, SWOT model.